

Transhumanizam kao proizvod čovjekove kreativnosti ili dekonstrukcija čovjeka kao Božjega stvorenja

Damir Šehić*

Sažetak

Rad je koncipiran u tri tematske cjeline u kojima kršćanskoj antropologiji u ravan stavlja transhumanističke antropološke postavke te ih uspoređujući vrjednuje. Ideja izlaska iz ograničenoga tijela, nadilaženja naravi i besmrtnoga života osobiti je zamah dobila znanstveno–tehnološkim napretkom, koji voden transhumanističkom antropologijom pokušava isto. Postmodernistička filozofija, dovodeći modernistički subjektivizam do ekstrema, zašla je u etički nihilizam. Na ostacima ideala humanizma nastaje ideja transhumanizma, koji se, kroz prijelaznu fazu posthumanizma, sunovraća u antihumanizam te čovjeka kao Božje stvorenje dekonstruira.

Ključne riječi: transhumanizam; Božje stvorenje: imago Dei; antihumanizam; dekonstrukcija čovječnosti

Uvod

Čovjek kao svjesno, inteligentno i kreativno biće koje nadilazi sve oko sebe gospodari i upravlja svijetom oko sebe. Kršćanska antropologija u svjetlu biblijske Objave promatra čovjeka kao sliku Božju (Post 1,26), što predstavlja ključni pojam u kršćanskom razumijevanju čovjeka, jer je njegov misterij neodvojiv od misterija Boga (Tamarut, 2014, 247). Tako teološka antropologija, koja čovjeka drži krunom stvaranja, gospodarem i čuvarem stvorenoga svijeta (Post 1,28–29), potiče čovjekovo sustvarateljsko djelo po kojem nastavlja Božje djelo stvaranja prokreacijom i ispunjavanjem zadaće odgovornoga čuvanja i održavanja života na zemlji (Gavrić, 2003, 184).

U perspektivi čovjekove relacije s Bogom u Svetom pismu, stvorenost na sliku Božju za čovjeka implicira kako je on u svijetu znak Božje moći, a čovjekova je služba znak Božje vlasti nad zemljom i svime stvorenim. Ista implikacija uklju-

* Dr. sc. Damir Šehić, poslijedoktorand, Teološko–katehetski odjel Sveučilišta u Zadru. Adresa: Ulica dr. Franje Tuđmana 24, 23000 Zadar, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7706-012X>. E–adresa: dsehic@unizd.hr

čuje čovjeka koji ima prvenstvo nad svim ostalim stvorenjima jer je Božja slika, ali ne kao gospodara kojemu je vlast inherentna u sebi, nego kao onoga kojemu je vlast darovana (Tamarut, 2005, 13). Svijest čovjeka o vlastitoj manjkavosti, prvenstveno onoj biološkoj, nuka ga na potragu za određenim rješenjem, nadoknadom ili odterecanjem. Pojam poboljšanja čovjeka (*human enhancement*) predstavlja novu paradigmu u vidu čovjekova unaprjeđenja (Selak, 2013, 63–64).

Novo “biotehničko stoljeće” uvodi nas u nove mogućnosti razvoja u spajanju genske i računalne evolucije, a time i u gospodarsku eru komercijalne uporabe brojnih biotehnoloških znanstvenih otkrića. Tehno–znanstvena revolucija modificira dosadašnje mogućnosti biologije te implicira buduću promjenu paradigme u shvaćanju spolnosti, razmnožavanja i rađanja, te potrebu etičke refleksije (Selak, 2013, 68). Novost transhumanističke antropologije očituje se u činjenici da ono što je do jučer bila nužnost prirode već danas postaje izbor. Ostati “prirodan čovjek” postaje izbor koji se donosi već u odlukama o ishrani i vrsti hrane koju konzumira, prokreaciji u kojoj može birati genetičke postavke djeteta, genetici, farmakologiji i medicini, u kojima bira kakva poboljšanja želi i sl. (Singbo, 2021, 258).

Čovjek koji prihvati paradigmu posthumanoga bića nalazi se pred izazovom da konačno eliminira neželjena stanja bolesti i uspori starenje, što mu pružaju najnovija istraživanja molekularne nanotehnologije i neurofarmakologije, koji imaju za cilj omogućiti kontrolu nad biokemijskim procesima u našem tijelu te kontrolu nepoželjnih emocionalnih stanja (Selak, 2013, 73).

Čovjek se, više nego ikad do sada, nalazi u napetom i neizvjesnom procjepu između tehnokratsko–transhumanističkoga poboljšanja i vlastitoga dostojanstva. Iako ne odbacuje ono horizontalno te sam sudjeluje u napretku i razvoju, trajno je upućen prema izvoru svojega iskonskoga identiteta, prema Bogu (Singbo, 2021, 258).

1. Kršćanska antropologija Božjega sukreatora

Kršćanska antropologija čovjeka smatra Božjim sukreatorom, kojemu je povjerena vlast nad zemljom (Post 1,28), on je stvoreni sukreator (Hefner, 2019, 1–2). Koncept stvorenoga sukreatora vidi čovjeka kao onoga koji nastavlja Božje djelo stvaranja, ali ne kao onoga koji ima vlast i moć stvaranja života, nego onoga koji participira u njemu. Bog je jedini kreator života, a čovjek primljeni dar samo prenosi (Velčić, 2012, 546). U tom se krije čovjekov sukreatorski element, jer ljudska prokreacija sadrži transcendentalnu novost darovanu od Boga Stvoritelja (Tomić, 1977, 80), koji vlast nad životom pridržava sebi ne dajući čovjeku apsolutnu vlast nad životom (Velčić, 2012, 546).

Čovjekova posebnost očituje se osobito u dostojanstvu koje mu je dano, ali i u njegovoj posebnoj ulozi u svijetu i obvezama koje iz njih proizlaze. Biblijski izvještaj Knjige Postanka (Post 9,6) govori o zaštiti ljudskoga života izričitom zabranom od ubijanja: »Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti! Jer na sliku Božju stvoren je čovjek!« (Velčić, 2012, 544). Cjelokupno čovjekovo postojanje razumljivo je ako ga se promatra iz perspektive čovjekova odnosa s Bogom. Zabrana ubojstva čovjeka koji je na sliku Božju jasno opravdava etičku

normu zabrane jer je vrijednost ljudskoga života povezana sa Stvoriteljem i o njemu ovisi (Scola et al., 2003, 125).

Svetopisamski Bog ovlašćuje čovjeka da obrađuje i čuva Edenski vrt, koji predstavlja djelo Božje, a u isti trenutak vrt je predstavljen kao plod čovjekova djelovanja, a čovjek je onaj koji ga obrađuje i u njemu boravi. Ta činjenica predstavlja ujedno prvu zadaću čovjeka, koji je neposredno stvoren od Boga: obradivati i čuvati vrt (Moriconi, 2001, 187).

1.1. Čovjek kao kruna stvaranja — homo imago Dei

Čovjek, koji je pozvan na dijalog i suživot s Bogom, prikazan je kao plod posebne Božje odluke (Brambilla, 2014, 312–313). Dva izvještaja iz Knjige Postanka (Post 1,26–27 i 2,18–25) o stvaranju čovjeka ukazuju na središnju tvrdnju da je čovjek stvoren na “sliku i priliku Božju”, koja predstavlja neprikosnoveni temelj cjelokupne kršćanske antropologije (Scola et al., 2003, 125).

Biblijski izvještaj opisuje blizinu Božjega odnosa s čovjekom, Bog razgovara s čovjekom, šeeće s njim, brine se o njegovoj usamljenosti i dr. Takav prikaz zorno predstavlja intenzivni odnos i Božju blizinu, pri čemu pojam slike Božje (*homo imago Dei*) na osobit i antropomorfan način opisuje prisutnost Boga u čovjeku (Golub, 1971, 384). Kao biće relacija, čovjek »bez odnosa s drugima ne može ni živjeti niti razvijati svoje sposobnosti« (GS 12). U svojim interpersonalnim sposobnostima, i u odnosu prema svemu stvorenomu čovjek otkriva svoju širinu i darovitost, koja se osobito očituje kroz vlastitu slobodu i sposobnost ljubavi za druge, što postaje temeljem za konačno ostvarenje ljudskoga bića (Dogan, 1996, 211).

Antropološko pitanje što je čovjek u sebi u relaciji s Bogom, kršćanska antropologija nadgrađuje pitajući se o čovjekovu pozivu, koji je, među ostalim, determiniran stvaranjem subote nakon njega. Subota implicira kako čovjek ili čovječanstvo nije posljednja instanca stvaranja, nego pretposljednja. Dovršetkom stvaranja svijeta, subotom Bog ustanovljuje božansku stvarnost koja stoji iznad reda stvorenoga, a sadržana je u aspektu stvaranja koji otkriva svrhu i smisao čovjeka iznad puke ovozemne egzistencije (Šehić, 2021, 263). Subota usmjeruje čovjeka, Božju sliku na službu klanjanja i štovanja Stvoritelja, u čemu on očituje puninu vlastite egzistencije, u suodnosu s Bogom za kojeg je stvoren (Swann, 2017, 34).

Dostojanstvo ljudske osobe u kontekstu kršćanskoga pogleda pokazuje kako čovjek nije nositelj ljudskoga dostojanstva sam po sebi, nego mu je ono dano kao milosni Božji dar kao kruni i vrhuncu Božjega djela stvaranja (GS 12). Nije, dakle, pogrdna percepcija prema čovjeku kao višemu od materije i nesvodivoga na puku česticu »prirode ili anonimni element ljudskog društva«, jer on nadilazi sveukupnu stvarnost priznavajući sebi besmrtnu dušu, koja nije tek proizvod lažnih fizičkih ili socijalnih uvjeta, nego njome naprotiv dohvaća samu bit i istinu stvari (GS 14). Spomenuti razlozi, kao i veza između ideje Boga i samopoimanja čovjeka, potvrđuju zašto se kršćanska antropologija smatra osobotvornom (Devčić, 2007, 207).

1.2. Čovjekova ideja o popravku pale naravi — homo creator

Prvi čovjek u liku Adama kao singularnoga bića, ali u kojem je na neki način inkorporiran sav ljudski rod (Golub, 1971, 387), nakon što se je našao u središtu drame grijeha, koji ga konačno i fizički udaljuje iz Edena (Post 3,23–24), donositelj je stvarnosti vlastitoga prijestupa i novonastaloga paloga stanja. U toj napeposti prvi čovjek u prijestupu gubi prvotni status koji je imao pred Bogom, narušavajući pritom sve svoje relacije, prema sebi, Bogu i drugomu. Od toga trenutka čovjek baštini ideju o popravku vlastite pale naravi. Izlazak iz svakomu čovjeku bliskoga stanja patnje, boli i prolaznosti živi otkako je čovjek pao, i svakoj je kulturi i civilizaciji poznata težnja za izgubljenim rajem, a svakomu čovjeku opipljiva težnja za potpunim ispunjenjem, koje ne uspijeva dohvatiti nikakvim zemaljskim nadomjestcima (Hauskeller, 2014, 101). Stanje ograničenosti, ranjivosti i patnje u svijesti svega navedenoga od toga trenutka čovjek želi nadići. Ta ideja o popravku pale naravi i smrtnosti kroz poboljšanje čovjeka predstavlja *desiderium novum et vetus* (Singbo, 2021, 166).

Otada čovjekova želja za nadilaženjem postavlja pitanja: U kojoj je mjeri nesavršena, grješna i ograničena narav inherentno čovjekova, te može li se ona nadići i kao takva biti čovječna? U kojoj mjeri čovjekovo propadljivo, podložno starenju i smrtno tijelo mora biti kao zadano i može li se ono poboljšati, transhumanirati? Može li transhumanizam u ideji popravka ograničene i kvarne ljudske prirode ostvariti nastavak Božje kreacije čovjeka i suradnju u djelu stvaranja? Može li transhumanističkim poboljšanjem čovjeka biti otkriven *homo creator* u punini?

2. Filozofsko–etički temelji transhumanističke antropologije

Otkupljenje iz stanja grijeha, neskladnoga života sa sobom samim i svijetom, koje je kršćanstvu donio sam Bog Stvoritelj utjelovljenjem Isusa Krista, materijalističkomu svjetonazoru donosi transhumanizam. Transhumanistička antropologija, kao filozofski okvir s izrazitim etičkim implikacijama, nastoji znanstveno–tehnoški prevladati čovjekova morfološka i psiho–mentalna ograničenja, poboljšavajući ga na fiziološkoj, anatomskoj, genskoj, mentalnoj i inoj razini (Singbo, 2021, 25).

No, čini se kako, unatoč tomu što polazi od poboljšanja čovjeka kao koncepta na kojem su utemeljene, postavke transhumanističke antropologije preliminarno su čovjeku odstranile ili makar ne računaju na njegovo temeljno svojstvo — otajstvenost ljudskoga života na Božju sliku. Eliminacijom samorazumijevanja čovjeka kao *homo imago Dei* odstranjena je i mogućnost djelovanja kao *homo co–creator*. Čovjek svojim radom ispoljava dimenziju rada kao čina osobe, ostvaruje se kao čovjek, preobražava prirodu, čak »u nekom smislu postaje više čovjek« (LE 9).

2.1. Kartezijanski subjektivistički racionalizam

Od čovjekova samorazumijevanja kako nije gospodar svijeta, pa ni vlastitoga života, te mu je za isti dati račun (Rim 14,12), do ideje kao je on sâm gospodar života te se može samooblikovati kako želi, evidentan je antropološki obrat.

Grčka misao počevši od Sokratova nauka o besmrtnosti duše dobila je etičku impostaciju u njegovu etičkom intelektualizmu, na što se je nadgradio platonistički dualizam, koji čovjeka smatra akcidentalnim jedinstvom dviju potpuno različitih sastavnica, duše i tijela (Šestak, 2011, 17). Dualistička konstrukcija sveukupne zbilje čovjeka na ovom svijetu smatra privremenim, u stalnoj želji za nadosjetnim i transcendentnim, s kojim on stoji u dodiru svojim razumom (Šestak, 2011, 18). Unatoč dualizmu, postojao je zajednički temelj, objektivni stvoreni svijet. Kartezijanskim obratom mislećemu subjektu, kao jedinog jasnoj i odjelitoj ideji, tijelo kao protežna supstancija (*res extensa*) i duša kao misleća supstancija (*res cogitans*) nepovratno su odijeljene predominantnoj europskoj misli (Šestak, 2011, 35).

Kartezijanska potraga za nesumnjivim utemeljenjem ljudskoga znanja dovela je do važne promjene u percepciji ljudskoga bića i generirala rascjep u ljudskom biću (Pastor i Cuadrado, 2014, 337). Tijelo je najprije odvojeno od duše, nakon čega je duša koja oživljuje čovjekovu materiju izostavljena, a njezine funkcije pripisane svijesti, odnosno ljudskom mozgu. Time je duša materijalizirana, nakon čega se tijelo pokušava nadići dematerijalizacijom. Razdvajanjem subjekta i objekta razdvojeni su Bog i priroda, čime započinje mehanicističko shvaćanje materije. Subjektivistički racionalizam čini da se bitak podlaže mišljenju, a ljudski razum postaje najvišom instancijom, pri čemu stvorena stvarnost gubi autoritet i vrijednost (Šestak, 2011, 36). Kartezijanski dualizam postaje platformom konstrukcije transhumanističke antropologije (Singbo, 2021, 228), koju misaono nadograđuju njegovi nasljednici racionalisti, o čijoj su misli u priličnoj mjeri bili ovisni i empiristi. Optimistični racionalitet moderne, koji je žustro kritizirala postmodernistička misao želeći se od iste odvojiti, izvršio je subjektivističku instrumentalizaciju uma, a volju za moć iskoristio je za izjednačavanje istinskoga uma s tehničko–znanstvenim racionalitetom (Šestak, 2011, 59).

2.2. Materijalističko–redukcionistički temelji transhumanizma

Naslonjen na mehanicistički i materijalistički svijet empirizma i racionalizma, evolucionistički svjetonazor potpuno izbacuje čovjeka iz središta stvorenoga svijeta te ga darvinistički promatra kao puku slučajnost evolutivnoga procesa. Genetskom mutacijom i prirodnom selekcijom nesavršenomu čovjeku takva antropologija želi nadograditi mogućnosti i nadomjestiti nedostatke znanstveno–tehnološkim dostignućima. Takav redukcionizam otvara samo nove pristupe instrumentalističkoj antropološkoj viziji čovjeka, artikuliranoj osobito kroz postmodernu tehnokratsku paradigmu.

Tehnokratska paradigma, nastala u mentalitetu postmodernoga čovjeka, zasljepljuje metafizičku vrijednost stvari i otežava čovjekovu potragu za istinom. Njezina redukcionistička perspektiva utemeljena je na pogrješnoj antropologiji i čini temeljni promašaj, jer ne shvaća bit čovjeka i stvarnosti. Globalizaciju “jednodimenzionalne paradigme”, koja se zadovoljava površnim razumijevanjem objektivnoga, zanemaruje stvarnost pred sobom (LS 106). Redukcionistička perspektiva tehnokratske paradigme izdiže subjekt i njegovu kontrolu nad objek-

tom, što dovodi do distrofije svih dimenzija ljudskoga života i društva (Hollowell, 2020). Metafizičko sljepilo tehnokratskoga pristupa onemogućuje čovjekovo ispravno samopoimanje te, objektivizirajući sve oko sebe na razinu instrumenta, i sâm postaje objektom takve paradigme (LS 106). Transhumanizam tako, nudeći čovjeku prijelaz onkraj humanoga, transhumaniranoga čovjeka nužno dehumanizira. Kreativni proces transhumanizma, koji zamagljuje i pomiče granice i u sferi postmodernih artističkih ideologija, donosi kontradiktornu kombinaciju kreativnoga, destruktivnoga i samodestruktivnoga procesa (Bart, 2016, 97).

3. *Transhumanizam kao produkt čovjekove kreativnosti* — homo co-creator

Kršćansku je misao zaokupljala ideja čovjeka kao stvorenoga sukreatora, koji kreativnost kao konstitutivni element vlastitoga bića pretvara u izvor kreativnoga djelovanja u svijetu, pa i u pogledu razvoja tehnologije za postizanje određenih ciljeva i poboljšanja ljudskoga stanja i u pogledu kreativnosti same (Garner, 2006, 174). Koncept stvorenoga sukreatora (*homo co-creator*) pokušao je interpretirati čovjekovo djelovanje u svijetu, kojim bi mogao biti prilagođen agresivni tehnološki operator *homo faber* (Hefner, 2019).

3.1. *Transhumanistička antropologija nadilazeći humanizam proklamira posthumanizam*

Transhumanizam ne poima granice čovjekove biološke strukture kao integralni dio čovjekove naravi stvorene prema Božjemu humanizmu (Koprek, 2011, 125), koju upravo ranjivost, kontingentnost, izloženost patnji i boli čini čovjekom, a ispravni odnos prema istomu očovječuje. Štoviše, kršćaninu je patnja otkupljujuća, spašen je po Kristovim patnjama, a svaku ljudsku patnju promatra kao povlašteno mjesto stjecanja moralnih vrlina i teologalnih kreposti (Chiodi i Riechlin, 2017, 367). Perspektiva transhumanističke antropologije, koja poriče Kristovo utjelovljenje, preuzimanje smrtnoga tijela, njegovo konačno otkupljenje i proslavljenje, ne može nego poimati ograničeno, krhko i nesavršeno ljudsko tijelo kao kvarljivu materiju, prepreku i realnost koju treba nadići. Postmodernistička filozofija, unatoč glasnomu kritiziranju moderniteta, radikalizirajući modernistički subjektivitet, razorila je univerzalnost i objektivnost istine te je zaslužila naslov kasnoga modernizma jer je postavke moderne samo dovela do ekstrema (Pastor i Cuadrado, 2014, 347). Time je postmoderna inaugurirala postmetafizičko doba i osnažila platformu za transhumanističku filozofiju, osobito odvajanjem etike — dobar život i moral — pravedan život (Chiodi i Riechlin, 2017, 51).

Centriranje moralnoga života osobe isključivo na njezinoj autonomiji, moderna dualistička vizija osobe istu autonomiju poima kao samokonstruirajuću svijest koja kriterije određuje samoj sebi. Pritom je tjelesnost tek još jedno područje u službi toga subjekta. Postmodernizam isto odvodi do ekstrema, odnosno eti-

koga nihilizma. Budući da ne postoji jedna objektivna istina i jedno tumačenje stvarnosti koje bi bilo nadređeno, jer su sve jednako moguće i relevantne, etički nihilizam negira postojanje ikakvih ljudskih dobara, negira postojanje ikakvih ideala ljudske osobe (Pastor i Cuadrado, 2014, 348). Tako je nadiden ne samo kršćanski humanizam, koji je poimao čovjeka kao univerzalnu vrijednost uzimajući sve njegove dimenzije u obzir (Singbo, 2021, 159), nego i ateistički humanistički pokret, koji izuzima duhovnu dimenziju, ostavljajući ipak čovjeka u središtu.

Na ostatcima ideala humanizma naslijeđenoga od renesansnoga humanizma i prosvjetiteljstva, osobito na idealima ljudske savršenosti, racionalnosti i kreativnoga djelovanja, nastaje Bostromova ideja posthumanizma (Wolfe, 2010, XII). Posthumanizam, koji zamišlja stvaranje novoga bića, post čovjeka ili posthumano biće, u sebi je nužno antihumanizam koji dijeli iste filozofske korijene, ali se razlikuje u drugim aspektima. U jezgri antihumanizma stoji dekonstrukcija pojma čovjeka. Antihumanizam u potpunosti zaziva posljedice “smrti čovjeka” (Han–Pile, 2010, 118) prema riječima postkonstruktivista Foucaulta, pri čemu posthumanistički proglas o kraju čovjeka ne znači njegov doslovni kraj, nego smrt određene slike čovjeka (Ranisch i Sorgner, 2014, 8). Posthumanizam se, nasuprot, ne oslanja na simboliku smrti čovjeka, i priželjkuje razdoblje čovječanstva u kojem će sadašnji humanitet biti zamijenjen novim postljudima (Singbo, 2021, 150). Redefiniciju ljudskoga stanja u posthumanizmu pokušava ponuditi i postantropocentrizam, gdje se prefiksom *post* želi sugerirati nadilaženje “ljudskoga” — utemeljenoga na povijesnom konceptu humanizma, koji stoji u temelju oblikovanja zapadnoeuropskih društvenih konstrukcija s antropocentričnim pretpostavkama (Ferrando, 2013, 29).

3.2. *Transhumanistička dekonstrukcija čovjeka kao Božjega stvorenja*

Transhumanistička antropologija ipak, kako je izloženo, potpuno zatire postavke kršćanske antropologije, koja u čovjeku promatra sliku Božju i Božjega sustvaratelja. Štoviše, lišava ga transcendentne dimenzije, reducira na materijalističko instrumentalističku dimenziju slučajnoga bića. Čovjek, dakle, sudjelujući u transhumanističkoj kreaciji, sudjeluje u transformaciji vlastite ljudske naravi pod izlikom nadilaženja nekih ljudskih granica (Singbo, 2021, 231).

Human enhancement i *uplifting* kao poboljšanje ljudske osobe primarno se odnose na poboljšanje fizičkih i intelektualnih sposobnosti kroz hibridizaciju sa strojem putem materijalne ekstenzije. Potom transhumanistička antropologija zaziva nestanak tijela u shvaćanju čovjeka, nakon što nestane potreba za fizičko–materijalnim postojanjem jer je postojanje prebačeno u svijet informacija uma. Takav posthumanistički scenarij prelazi u antihumanistički (Ferrando, 2013, 31). Nadilaženje tijela pritom se smatra oslobođenjem od tijela (Singbo, 2021, 99). Novi čovjek ili postbiološko biće time može eliminirati biološke nužnosti starenja i smrti, boli i patnje, reustrojiti osjetila, pamćenja i inteligenciju, no istim će prestati biti ljudsko biće. Upravo to čini granicu, koju prelazeći čovjek iz *homo imago Dei* postaje *homo creator*, ali ne u smislu Božjega čovjeka (*homo Dei*) (Peterson, 2011, 24), nego čovjeka boga (*homo deus*) (Harari, 2017). Posthumanizam ovdje ima

svoje ostvarenje u dualističkom konceptu, što je distinktivni element u odnosu na antihumanizam, koji u potpunosti zaziva “smrt čovjeka” (Ferrando, 2013, 31).

Ideja o prebacivanju čovjekova identiteta, svijesti i osobne povijesti učitavanjem u “oblak” ili čip čini se više kao pokušaj bijega od čovječnosti nego li njezina nadgradnja. Restrukturiranjem čovjekova duha i svijesti, ovladavanjem sposobnostima mozga i kognitivnih funkcija, transhumanistička kreacija želi ponuditi spasonosnu spoznaju nekoga oblika besmrtnosti. Pritom dualistički odbacuje i zatvara oči pred neuništivom istinom o čovjeku koji je jedinstvo duha i tijela, te nema besmrtnosti tijelu bez duše, jednako kao ni duši bez tijela. Čini se kako čovjek nema izbora u pitanju ostati čovjek.

Zaključak

Kršćanska antropologija čovjeka smatra Božjim sukreatorom, kojemu je povjeren vlast nad zemljom (Post 1,28). Čovjek je kruna stvaranja i slika Božja, *imago Dei*. Transhumanistička antropologija, kao filozofski okvir s izrazitim etičkim implikacijama, nastoji znanstveno–tehnološki prevladati čovjekova morfološka i psiho–mentalna ograničenja, naslonjena na kartezijanski subjektivistički dualizam i potom na postmodernistički etički nihilizam. Transhumanistička antropologija potpuno zatire postavke kršćanske antropologije, koja u čovjeku promatra sliku Božju i Božjeg sustvaratelja. Lišavajući ga transcendentne dimenzije, reducira na materijalističko–instrumentalističku dimenziju slučajnoga bića. Čovjek, dakle, sudjelujući u transhumanističkoj kreaciji, sudjeluje u transformaciji vlastite ljudske naravi pod izlikom nadilaženja nekih ljudskih granica. Nadilazeći ljudsko i transhumanirajući vlastitu narav, čovjek preko posthumanizma zalazi u antihumanizam, dekonstrukciju čovječstva.

Izostavljajući dušu koja oživljuje čovjekovu materiju, njezine su funkcije pripisane svijesti, odnosno ljudskom mozgu, čime je duša materijalizirana, nakon čega se tijelo pokušava nadići dematerijalizacijom. Restrukturiranjem čovjekova duha i svijesti ovladavanjem sposobnostima mozga i kognitivnih funkcija, transhumanistička kreacija želi ponuditi spasonosnu spoznaju nekoga oblika besmrtnosti. Pritom dualistički odbacuje i zatvara oči pred neuništivom istinom o čovječnosti, jedinstvu duha i tijela, te nema besmrtnosti tijelu bez duše, jednako kao ni duši bez tijela.

Literatura

- Bart, Vyatcheslav (2016). Futurist, decadent, and pagan influences in transhumanism: The dangers of godlike creativity. U: S. Edrei i D. Gurevitch (ur.), *Science Fiction beyond Borders* (str. 96–112). Cambridge Scholars.
- Biblija. *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*. Imprimatur: Hrvatska biskupska konferencija, 10. listopada 2008. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.
- Brambilla, Franco Giulio (2014). *Antropologia teologica*. Brescia: Queriniana.
- Chiodi, Maurizio; Reichlin, Massimo (2017). *Morale della Vita: Bioetica in prospettiva filosofica e teologica*. Brescia: Queriniana.

- Devčić, Ivan (2007). *Pred Bogom blizim i dalekim: Filozofija o religiji*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
- Dogan, Nikola (1996). Kršćaninova specifičnost u svijetu prema II. vatikanskom saboru. *Bogoslovska smotra*, 66(2–3), 201–225.
- Ferrando, Francesca (2013). Posthumanism, transhumanism, antihumanism, metahumanism, and new materialisms differences and relations. *International Journal in Philosophy, Religion, Politics, and Arts*, 8(2), 26–32.
- Garner, Stephen Robert (2006). Transhumanism and the imago Dei: Narratives of apprehension and hope (Doktorski rad). The University of Auckland.
- Gavrić, Anto (2003). Rad kao ostvarenje ljudskog bića. U: I. Koprek (ur.), *Defensor hominis* (str. 181–190). Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
- Golub, Ivan (1971). Čovjek — slika Božja (Post 1,26). *Bogoslovska smotra*, 41(4), 381–394.
- GS. *Gaudium et spes*. (7. prosinca 1965.) Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu. U: Josip Turčinović (ur.), *II vatikanski koncil: Dokumenti: Latinski i hrvatski* (str. 620–768). Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1970.
- Han-Pile, Beatrice (2010). The “death of man”: Foucault and anti-humanism. U: T. O’Leary i C. Falzon (ur.), *Foucault and Philosophy* (str. 118–142). New Jersey: Blackwell.
- Harari, Yuval Noah (2017). *Homo Deus: Kratka povijest sutrašnjice*. Zagreb: Fokus.
- Hauskeller, Michael (2014). Utopia in trans- and posthumanism. U: R. Ranisch i S. L. Sorgner (ur.), *Post— and Transhumanism: An Introduction*. New York: Peter Lang.
- Hefner, Philip (2019). Biocultural evolution and the created co-creator. U: T. Peters (ur.), *Science and Theology: The New Consonance*. (str. 1–2) New York: Routledge.
- Hollowell, Anthony (2020). *Ratio in Relatione: The Function of Structural Paradigms and Their Influence on Rational Choice and the Search for Truth*. Eugene: Wipf and Stock.
- Koprek, Ivan (2011). *Budi kao Bog — postani čovjek: Na tragu kršćanskog humanizma*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
- LE. *Laborem exercens*. (14. rujna 1981.) Ivan Pavao II., *Laborem exercens: Radom čovjek: Enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II. o ljudskom radu*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2003.
- LS. *Laudato si’*. (24. svibnja 2015.) Franjo, *Laudato si’: Enciklika o brizi za zajednički dom*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.
- Moriconi, Bruno (2001). *Antropologia Cristiana, bibbia, teologia, cultura*. Roma: Citta Nuova.
- Pastor, Luis Miguel; Cuadrado, Jose Ángel Garcia (2014). Modernity and postmodernity in the genesis of transhumanism–posthumanism. *Cuadernos de bioética*, 25(3), 335–350.
- Peterson, James C. (2011). Homo sapiens as homo Dei: Paleoanthropology, human uniqueness, and the image of God. *Toronto Journal of Theology*, 27(1), 17–26.
- Ranisch, Robert; Sorgner Stefan, Lorenz (2014). Introducing post— and transhumanism. U: R. Ranisch i S. L. Sorgner (ur.), *Post— and Transhumanism: An Introduction* (str. 7–27). New York: Peter Lang.
- Scola, Angelo; Marengo, Gilfredo; Prades Lopez, Javier (2003). *Čovjek kao osoba: Teološka antropologija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Selak, Marija (2013). *Ljudska priroda i nova epoha*. Zagreb: Naklada Breza.
- Singbo, Odilon–Gbenoukpo (2021). *Teološko-bioetičko vrjednovanje transhumanističke antropologije*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

- Swann, John Thomas (2017). *The Imago Dei. A Priestly Calling for Humankind*. Eugene: Wipf and Stock.
- Šehić, Damir (2021). *Teološko–bioetičko vrjednovanje ustavnosudskih odluka o pobačaju*. Zagreb: Glas Koncila.
- Šestak, Ivan (2011). *Prilozi filozofiji o čovjeku*. Zagreb: Filozofsko teološki institut Družbe Isusove.
- Tamarut, Anton (2005). *Stvoren za ljubav: Kršćanski pogled na čovjeka*. Zagreb: Verbum.
- Tamarut, Anton (2014). Odnos vjere i razuma u svjetlu čovjekove stvorenosti na sliku Božju. *Bogoslovska smotra*, 84(2), 245–261.
- Tomić, Celestin (1977). *Prapovijest spasenja*. Zagreb: Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca.
- Velčić, Bruna (2012). Čovjek — slika Božja i njegova moralna odgovornost. *Bogoslovska smotra*, 82(3), 533–555.
- Wolfe, Cary (2010). *What is posthumanism?* Minneapolis: University of Minnesota.

Transhumanism as a Product of Man's Creativity or the Deconstruction of Man as God's Creation

Damir Šehić*

Summary

This paper, which is divided into three thematic units, attempts to confront Christian anthropology with transhumanist antipological settings and to evaluate them by comparing them with Christian anthropology (i.e. to evaluate them from the perspective of Christian anthropology) which sees man as the crown of creation and master and guardian of the created world (Gen 1: 28–29); also, Christian anthropology encourages man's co-creative work through which man continues God's work through procreation and by fulfilling the task of preserving and sustaining life on earth responsibly. The idea of transcending the limitations of the body — of overcoming human nature — gained special momentum as science and technology progressed, and today it is guided by transhumanist anthropology. As a result of Cartesian subjectivism, matter, nature and the body are understood mechanistically, and later reductionistically, whereby the soul is materialized, while the body strives to transcend, to dematerialize. Transhumanist creation seeks to offer the realization of immortality, and in doing so, rejects dualistically the indestructible truth about man who is the unity of spirit and body: namely, there is no immortality for a body without a soul, just as there is no immortality for a soul without a body.

Transhumanism started from modernist subjectivism and postmodern ethical nihilism, further developing through posthumanism as a transitional phase, has now evolved into antihumanism which — through the idea of «end of man» — leads to the deconstruction of God's creation.

Keywords: *transhumanism; God's creation; Imago Dei; antihumanism; deconstruction of humanity*

* Damir Šehić, Ph.D., Postdoctorand, Department of Theology and Catechesis, University of Zadar. Address: Ulica dr. Franje Tuđmana 24, 23000 Zadar, Croatia. E-mail: dsehic@unizd.hr